

90 JAAR VAN POLITIEKE EKONOME

Sampie Terreblanche

Ek het Lenin, JM Keynes en JA Schumpeter gekies as die drie invloedrykste politieke ekonome van die afgelope 90 jaar. Hulle het hulle by uitstek verantwoord oor wat die gewensde politiek-ekonomiese stelsel behoort te wees.

Al drie het in die eerste helfte van die 20ste eeu gepubliseer toe botsende ideologië oor die politiek-ekonomiese stelsels hoogty gevier het en desperate pogings aangewend is om “stelsel-oplossings” te vind vir die wanorde wat van 1914 tot 1945 geheers het.

Vanaf 1914 beleef die wêreld die agteruitgang van Laissez-faire kapitalisme en die verval van demokrasie. Aan die begin van die 1940s het slegs Brittanje en die VSA, as grootmoondhede nog stelsels van demokrasie en kapitalisme gehad. Die res van die wêreld het hulle toevlug toe tot ander politiek-ekonomiese –ismes geneem.

Lenin (of Vladimir Ulyanov) (1870-1924) het hom as jong man in die geleedere van die revolusionêre elite in Rusland bevind wat hulle vir ‘n omverwerping van die onderdrukkende Tsaristiese bewind beywer het. Hierdie elite het gehoop dat die revolusionêre aanslag van die Marxisme aan hulle ‘n formule sou bied om van Tsarisme ontslae te raak.

Lenin het ná ‘n studie van Marx om drie redes ontgogel geraak met Marx se voorspellings dat ‘n Proletariese revolusie spontaan in Rusland sou uitbreek. Eerstens oor die onvermoë van die Russiese werkers om spontaan ‘n radikale klasse-bewussyn te ontwikkel. Lenin het toe die idee ontwikkel dat ‘n radikale klasse-bewussyn by die werkersklas gekultiveer kan word onder die leiding van ‘n revolusionêre party wat as die “vanguard of the proletariat” optree.

Tweedens sou 'n Proletariese revolusie volgens Marx net in hoogsgeïndustrialiseerde lande plaasvind. Rusland was destyds nog geensins geïndustrialiseerd nie. Lenin het besef dat dit nog etlike dekades sou neem voordat Rusland “ryp” vir 'n Marxistiese revolusie sou wees. Dit bring hom tot die oortuiging dat die Bolsjewistiese party (wat in 1903 gestig is) as die “voorhoede van die proletariaat” 'n staatsgreep sal moet uitoefen.

Derdens was lande soos Brittanje, Frankryk en Duitsland in 1914 reeds hoogsgeïndustrialiseerd. Nogatans het 'n Proletariese revolusie nie in 1914 (toe die oorlog uitbreek) plaasgevind nie soos wat in sosialistiese kringe in die jare vóór 1914 voorspel is.

In sy 1916-boek, *Imperialism, The Highest State of Capitalism*, ontwikkel Lenin 'n nuwe revolusionêre teorie. Hy beweer dat die ontwikkelde kapitalistiese lande in die “kern” soveel winste maak met hulle imperialistiese uitbuiting van lande op die onontwikkelde “periferie”, dat hulle hul eie werksmag kan “omkoop” om nie in opstand te kom nie. Gevolglik ontwikkel hy die idee dat daar op perifere lande (wat Rusland insluit) 'n historiese plig rus om ter wille van die werksproletariaat 'n sosialistiese revolusie te begin wat uiteindelik sal “inkring” na die kapitalistiese kern.

Lenin het op 7 November 1917 'n suksesvolle Bolsjewistiese staatsgreep in St Petersburg uitgevoer en in die daaropvolgende sewe jaar 'n militêre diktatuur (of militêre vanguardisme) in Rusland gevestig wat reeds in sy tyd – maar veral in die tyd van Stalin – uiters wreed en onverdraagsaam was.

Lenin was van mening dat die menslike natuur soos klei is en dat 'n nuwe model van die menslike natuur deur radikale sosiale ingenieurswese gevorm kan word ter wille van 'n kommunistiese modelstaat. Gevolglik was hy van mening dat 'n sentraal-geleide sosialistiese ekonomie (of 'n stelsel van “oorlog-kommunisme”) ingevoer kan word wat net so gedissiplineer en doeltreffend in vrede tyd sal funksioneer soos die Duitse oorlogsmasjien gedurende die oorlog.

In hoeverre die vyfjaarplanne en die sentraalgeleide ekonomie wat Stalin vanaf 1928 ingestel het in ooreenstemming was met Lenin se “ideale” sosialisme en of dit bloot ‘n wrede en gevorseerde proses van industrialisasie en militarisasie was, bly tot vandag ‘n onbeantwoorde vraag.

Die groot raaisel is egter hoe die Sowjet politiek-ekonomiese stelsel – vanweë sy inherente ondoeltreffendhede en onmenswaardighede – vir meer as 70 jaar kon bly voortbestaan.

John Mynard Keynes (1883-1946) het in die intellektuele atmosfeer van Cambridge groot geword. ‘n Biograaf beskryf hom as “radiant, brilliant, effercent, gay, full of impish jokes [and] always cheerful ... He gave the feeling that the world could not get seriously out of joint ... when he was busy in it.”

Gedurende die Groot Depressie (1929-1933) is sy wêreld egter uit sy voeë geruk en het hy die massale werkloosheid probleem baie ernstig opgeneem en naarstigtelik na ‘n oplossing gesoek.

Keynes was geskool in die ortodoksie van die neo-klassieke skool van denke wat die teoretiese grondslag vir Laissez-faire kapitalisme verskaf het. Hiervolgens is aanvaar dat die meganisme van vraag en aanbod spontaan ewewig op alle markte (insluitende die arbeidsmark) sou bewerkstellig.

Die Britse regering het in 1930 ‘n komitee onder die voorsitterskap van Harold Macmillan aangestel om die werkloosheidsprobleem te ondersoek. Die voorste Britse ekonome – almal geskool in die neo-klassieke tradisie – het voor die komitee getuig dat hulle nie weet wat aangaan nie en dat so iets nie behoort te gebeur nie. Keynes het getuig dat hy ‘n idee het wat verkeerd geloop het, maar dat hy sy teorie in ‘n boek uiteen sal sit.

Die boek – *The General Theory* – is in Desember 1936 gepubliseer. Sy verklaring vir massale werkloosheid was dat die totale bedrag wat destyds op beleggings en op verbruik

bestee is, te klein was om die produksie van 'n volksproduk te regverdig groot genoeg om vir almal werk te skep. Hy pleit dat die owerheid addisionele uitgawes met nuutgeskepte geld moet finansieer om werkloses in diens te neem om – indien nodig – gate te graawe en weer toe te gooi. Op dié manier moet die owerheid seker maak dat die Totale Bestedings – op verbruik, belegging en owerheidsbestedings – groot genoeg sal wees om volle-indiensneming te bewerkstellig.

Hy was veral besorg oor die geneigdheid van die publiek om te veel te spaar en te min te verbruik. Hy wyt hierdie neigings eerstens aan die te ongelyke verdeling van inkome en kla dat die rykes te veel spaar. Hy wyt dit tweedens aan die morele wanopvatting wat die opgaan van rykdom deur spaarsamigheid en vrekkingheid as deugdelik beskou omdat dit glo tot die voordeel van die individu en die gemeenskap sou strek. Volgens hom kan die wiede van kapitalisme slegs aan die draai bly as mense hulle inkome so volledig as moontlik op verbruik bestee. Hiermee het Keynes gepleit vir 'n nuwe moraliteit en vir 'n verandering van die natuur van die kapitalistiese mens ter wille van kapitalistiese oorlewing. Hierdie verandering is oor die afgelope 70 jaar suksesvol aangebring deur “consumerism” en deur die uitspattige lewenspatrone wat tweede natuur van die rykes geword het!

Keynes het herhaaldelik sy geloof bevestig in die skeppende moontlikhede wat in individuele vryheid én in die middeweg tussen die anargie van Laissez-faire kapitalisme en die tirannie van totalitêre stelsels skuil. Volgens hom word die voortbestaan van kapitalisme bedreig omdat die owerheid - vanweë misplaasde liberale opvattinge – nie die nodige ondersteunende en korrigerende rol in die ekonomie speel nie. Hy pleit dat staat deur toepaslike monetêre en fiskale maatreëls volle-indiensneming moet skep en regulasie moet neerlê om die anargie van Laissez-faire kapitalisme teen te werk.

Keynes het toegegee dat kapitalisme “is in itself in many ways extremely objectionable [but] wisely *managed*, can probably be made more efficient than any alternative system”. Hy het met sy intervensionistiese benadering 'n groot bydrae gelewer om die voortbestaan van demokrasie en kapitalisme te verseker. Sedert 1980 het die opkoms van

neo-liberalisme en Globale Kapitalisme meegebring dat daar in vele opsigte van sy beleid afgewyk is.

Joseph Alios Schumpeter (1883-1950) is in Oostenryk gebore en was later professor aan Harvard. Hy word allerweë as die vader van die ontwikkelingseconomie beskou. Sy siening van die demokrasie het 'n groot bydrae gelewer tot die demokratisering van die eertydse Derde Wêreld.

In teenstelling met Lenin en Keynes het Schumpeter nie fout gevind met die werkverrigting van kapitalisme nie. Hy waarsku egter dat die sosiale instellings en ingesteldhede – wat die beskermende raamwerk vorm waarin kapitalisme gedy – mettertyd deur die sukses van kapitalisme ondermyn gaan word en dat kapitalisme dan nie sal kan bly voortbestaan nie en deur sosialisme vervang sal word.

Hy het besonder klem gelê op die dinamiese en immer voortstuwende karakter van kapitalisme. Vanweë tegnologiese vooruitgang en die verbeeldingryke optrede van die entrepreneursklas, is kapitalisme volgens hom noodwendig vir 'n proses van “skeppende vernietiging”. Hiervolgens word nuwe produkte, nuwe produksiemetodes, nuwe instellings en nuwe rykdom geskep, maar terselfdertyd word bestaande instellings, ingesteldhede en beskawingswaardes vernietig. Mettertyd gaan die “waarde” van dit wat vernietig word, groter word as die “waarde” van dit wat geskep word!

Schumpeter was veral bekommerd oor die (te) resoneel-kritiese ingesteldhede wat kapitalisme by die intellektuele klas inburger. Mettertyd sal hierdie intellektuele klas die kapitalistiese instellings – soos eiendom, korporasies, markte, ens. – krities weeg en so lig bevind dat kapitalisme nie sal kan bly voortbestaan nie.

Anders as Lenin en Keynes het Schumpeter hom nie vir 'n verandering van die mens se natuur beywer nie, maar die verandering wat wel daarin plaasvind, betreur. Hy was bekommerd oor die soort kulturele waardes wat kapitalisme by mense inburger. Volgens hom hoef ons ons nie oor die doeltreffende werking van kapitalisme te bekommer nie,

maar wel oor “the kind of human beings it turns out and then leaves to their own devices, free to make a mess of their lives”.

Schumpeter publiseer in 1942 sy *Capitalism, Socialism and Democracy*. Hy verklaar hom sterk ten gunste van demokrasie. Die vraag is egter of demokrasie as politieke stelsel met kapitalisme of met sosialisme in ‘n politiek-ekonomiese “huwelik” moet tree. Hy gee toe dat demokrasie en kapitalisme in sy tyd in ‘n huwelik gekoppel is, maar beweer die demokratiese “vrou” mettertyd van haar kapitalistiese “man” ontslae sal raak en met sosialisme in die huwelik sal tree!

Kapitalisme is vandag selfs meer suksesvol, dinamies en voortstuwend as in Schumpeter se tyd. Dit wil dus voorkom asof sy voorspellings – net soos die van Marx – nie bewaarheid gaan word nie. Hy was egter van mening dat wanneer politiek-ekonomiese stelsels ter sprake is, ‘n 100 jaar ‘n kort tydperk is en dat dit die taak van ‘n ekonoom is om hom/haar te verantwoord oor “the tendency towards another civilization that slowly works deep below”.

‘n Mens wonder wat Lenin, Keynes en Schumpeter te sê sal hê as hulle kan terugkeer en met die huidige stelsel van Globale Kapitalisme en die ongelykhede tussen die Ryk Noorde en die Arm Suide gekonfronteer sou word.

Lenin sal waarskynlik met onsteltenis kennis neem van die groot ongelykhede tussen die Ryk Noorde en die Arm Suide en sal dit aan “neo-imperialistiese” uitbuiting toeskryf. Hy sal hom seker met hernieuwe oorgawe vir ‘n voortsetting van ‘n “sosialistiese stryd” teen die Ryk Noorde beywer om die biljoene arm mense in die Arm Suide van kapitalistiese “dwingelandy” te bevry.

Keynes sal seker redelik tevrede wees met die hoë verbruikspeile en met die stabiliteit en hoë peil van indiensneming in geïndustrialiseerde lande. Hy sal met reg daarop kan aanspraak maak dat hierdie prestasies aan sy benadering te danke is. Maar hy sal ontsteld wees oor die “herlewing” van neo-liberalisme, die deregulering van kapitaalvloeï en die

“terugrol” van die staat sedert 1980. Hy sal seker waarsku dat die gedeeltelike herstel van Laissez-faire kapitalisme weer tot anargie kan lei.

Schumpeter sou waarskynlik teleurgesteld wees oor die gebrek aan ekonomiese ontwikkeling in die Arm Suide, maar hy sal beïndruk wees met die wêreldwye verspreiding van demokrasie en met die voortstuwende dinamika van kapitalisme. Terselfdertyd sal hy met leedvermaak beweer dat dit nie meer lank sal wees voordat kapitalisme onder die gewig van sy eie sukses ten gronde sal gaan nie en dat die demokrasie dan met sosialisme in die "huwelik" sal tree!